

ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆԻՑ ՏՈՒԺԱԾ ԱՆՁՆԱՑ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ԻՐԱՎԱԶՈՓ ՇԱՀԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ¹

Սամվել Դիլբանդյան

*ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի վարիչ,
իրավաբանական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր*

Քրեադատավարական հարաբերությունները հիմնված են դատավարության մասնակիցների գործունեության վրա: Լայն իմաստով դատավարության մասնակից ասելով հասկանում ենք բոլոր այն անձինք, որոնք մասնակցում են քրեական վարույթին: Քրեական դատավարության նոր օրենսգրքով քրեական վարույթին կարող են մասնակից լինել ոչ միայն քրեական վարույթին ներգրավված անձինք, այլև ցանկացած այլ անձ, որի իրավաչափ շահերին առնչվում է տվյալ վարույթը: Այս հանգամանքը նշանակում է, որ քրեական վարույթի շրջանակներում պաշտպանված պետք է լինեն բոլոր անձանց իրավաչափ շահերը:

Ի տարբերություն քրեական դատավարության նախկին օրենսգրքի, որում քրեական դատավարության սուբյեկտների դասակարգման հիմքում դրված էր գործառույթային սկզբունքը, և քրեական վարույթի մասնակիցները բաժանված էին մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերի, ՀՀ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքով քրեական վարույթի մասնակիցները բաժանվում են քրեական վարույթի հանրային մասնակիցների, քրեական վարույթի մասնավոր մասնակիցների և քրեական վարույթին օժանդակող անձանց: Այսպիսի դասակարգման հիմքում ընկած է այն գաղափարը, թե քրեական վարույթին մասնակցող սուբյեկտն ինչպիսի շահեր է ներկայացնում: Մասնավորապես, քրեական վարույթի հանրային մասնակիցներն այն մարմինները և պաշտոնատար անձինք են, ովքեր ներկայացնում են հանրային շահերը՝ դատախազը, քննիչը, քննչական մարմնի ղեկավարը, հետաքննության մարմի պետը, հետաքննիչը²: Նշված կարգավորումը բխում է հանրայնության սկզբունքից, մասնավորապես «Վարույթի իրականացումը հանրային գործունեություն է, որի ընթացքում և արդյունքում ապահովվում է հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանությունը»:

Թեև քրեական դատավարության նոր օրենսգրքում դատավարության մասնակիցները բաժանվում են հանրային և մասնավոր մասնակիցների, ինչպես նաև վարույթին օժանդակող անձանց, սակայն քրեական դատավարության օրենսգրքում հանդիպում ենք նաև կողմեր հասկացությանը:

Նշված դասակարգումը շատ կարևոր է, քանի որ քրեական վարույթն ամբողջությամբ հիմնված է քրեական դատավարության մասնակիցների գործունեության վրա, որոնք միմյանց հետ մտնում են փոխադարձ հարաբերությունների մեջ: Պետք է համաձայնել Ռ.Դ. Ռախունովի այն մոտեցման հետ, որ «քրեական դատավարության մասնակից» և «քրեական դատավարական գործունեություն» հասկացություն-

¹ Հոդվածը զեկուցվել է «Ժամանակակից քրեական դատավարությունը՝ արդի հիմնախնդիրները և զարգացման միտումները» խորագրով միջազգային գիտագործնական համաժողովում՝ նվիրված ԵՊՀ քրեական դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի հիմնադիր և առաջին վարիչ, անվանի դատավարագետ պրոֆեսոր Հարություն Մուշեղի Պիվազյանի 100-ամյակին (12 մայիսի 2023 թ.):

² ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 6, կետ 12:

ները նույնական են, քանի որ այն իրականացնում են դատավարության բոլոր մասնակիցները: Նրանցից յուրաքանչյուրը քրեադատավարական գործունեության մասնակից է, իրավունք ունի կամ պարտավոր է իրականացնել այն¹:

Չնայած քրեական վարույթի մասնակիցների վերը նշված բաժանմանը՝ այնուամենայնիվ քրեական դատավարությունում օգտագործվում է նաև կողմեր հասկացությունը, որը բխում է դատական քննության մրցակցային բնույթից²: Օրենսդրական նշված կարգավորումն ունի իր տրամաբանությունը, քանի որ դատարանում վարույթն իրականացվում է կողմերի հավասարության և մրցակցության սկզբունքի հիման վրա, հետևաբար վարույթի մրցակցային ձևը գործում է դատական վարույթներում³:

Քրեական դատավարության մասնակից լինելը նշանակում է ունենալ դատավարական իրավունքներ և պարտականություններ, այսինքն՝ օժտված լինել իրավունակությամբ, իսկ դրանց իրականացնելու ունակությունը նշանակում է, որ դատավարության մասնակիցը օժտված է գործունակությամբ: Քրեական վարույթին հանրային և մասնավոր մասնակիցների մասնակցությունը ենթադրում է ուղղակի իրավունքների օժտվածություն և դրանց իրականացում: Հի կարող անձը մասնակցել քրեական վարույթին և օժտված չլինի որոշակի իրավունքներով և պարտականություններով:

Քրեական դատավարության նոր օրենսգրքով նշանակալի տեղ է հատկացված քրեական վարույթի մասնակիցների իրավունքներին և դրանց իրականացումն ապահովող երաշխիքներին: Այսպես, առաջին անգամ մանրամասն կարգավորված են ձերբակալված անձի իրավունքներն ինչպես ձերբակալման պահին, այնպես էլ վարույթն իրականացնող մարմին բերելուց անմիջապես հետո և նշված մասնակցի պարտականությունները: Հստակ ամրագրված են այնպիսի պարտականություններ, ինչպիսիք են՝ ենթարկվել ձերբակալում իրականացնող անձի, հետաքննության մարմնի և վարույթն իրականացնող մարմնի կարգադրություններին, ենթարկվել անձնական խուզարկության, ենթարկվել բժշկական զննման և մատնադրոշման, ինչպես նաև լուսանկարվել և փորձաքննության համար հանձնել օրենքով նախատեսված նմուշներ: Հատկապես կարևոր են այն պարտականությունների հստակ ամրագրումը, որոնք նախատեսված են հանրային մասնակիցների համար, ինչն առավել իրական է դարձնում ձերբակալված անձի կողմից իր իրավունքների իրականացումը: Նշված պարտականությունները հենց այն երեշխիքներն են, որոնք իրական են դարձնում իրավունքի իրականացումը: Մասնավորապես, քրեական դատավարության օրենսգրքով սահմանվեց, որ ձերբակալում իրականացնող անձը պարտավոր է ձերբակալելուց անմիջապես հետո ձերբակալվածին բանավոր պարզաբանել նրան ազատությունից զրկելու պատճառը, ինչպես նաև իրավունքներն ու պարտականությունները, հետաքննության մարմինը կամ վարույթն իրականացնող մարմինը պարտավոր է ձերբակալվածին հետաքննության մարմին կամ վարույթն իրականացնող մարմնի վարչական շենք բերելուց անհապաղ նրան տրամադրել նրա ստորագրությամբ իր իրավունքների և պարտականությունների ցանկը, ապահովել ձերբակալվածի գտնվելու վայրի մասին նրա ընտրած անձին տեղեկացնելը և փաստաբան հրավիրելը, ձերբակալվածի պահանջի դեպքում ապահովել նրա բժշկական զննումը, չխոչընդոտել ձերբակալվածի հետ փաստաբանի հաղորդակցվելուն և տեսակցելուն⁴:

Քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի առանձնահատկություններից մեկն այն է, որ քրեական վարույթի մասնավոր մասնակիցներին նվիրված ՀՀ քրեա-

¹ Տե՛ս **Рахунов Р.Д.** Участники уголовно-процессуальной деятельности: М., 1961, էջ 92:

² ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 6, կետ 15,16,17:

³ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 21, մաս 1-ին:

⁴ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 110, մաս 5-ին:

կան դատավարության օրենսգրքի (այսուհետև՝ Օրենսգրք) 6-րդ գլխում *ձերբակալված անձին* նվիրված առանձին նորմ նախատեսված չէ, այլ նրա դատավարական վիճակի որոշ հարցեր կարգավորված են հանցանք կատարած լինելու անմիջականորեն ծագած հիմնավոր կասկածի հիմքով ձերբակալված անձի իրավունքների և պարտականությունների ու դրանց իրականացումն ապահովող երաշխիքները նախատեսող նորմում: Ավելին, ձերբակալված անձի համար սահմանված է, որ նա իրականացնում է մեղադրյալի համար նախատեսված վերաբերելի իրավունքները և պարտականությունները: Այսինքն՝ ձերբակալված անձի համար երաշխավորվում են մեղադրյալին վերաբերելի բոլոր իրավունքները և պարտականությունները, թեև անձը ձերբակալվածի կարգավիճակում մնում է մինչև 72 ժամ: Անկախ նշված օրենսդրական կարգավորումից՝ ձերբակալված անձը քրեական վարույթի մասնավոր մասնակից է, որի նկատմամբ փաստացի իրականացվում է քրեական հետապնդում:

Հարկ է նշել, որ քրեական դատավարության օրենսգրքում հանդիպում ենք նաև այնպիսի կատեգորիայի, ինչպիսին է «*ֆիզիկական անձ, որի վերաբերյալ առկա են ենթադրյալ հանցանք կատարելու մասին վկայող փաստեր*»: Օրենսգրքում չի տրված նշված սուբյեկտի բնորոշումը, սակայն ձևակերպումից պարզ է դառնում, որ սա այն անձն է, որի հիմնական իրավունքները քրեական վարույթի շրջանակներում կարող են սահմանափակվել¹: Սա կարելի է նույնացնել այն անձի հետ, ում նկատմամբ իրականացվում է փաստացի քրեական հետապնդում, բայց դեռևս ձեռք չի բերել մեղադրյալի դատավարական կարգավիճակ:

Այնուամենայնիվ, չներկայացնելով դատավարական գրականության մեջ քրեական դատավարության սուբյեկտների դասակարգման վերաբերյալ եղած մոտեցումները, պետք է նշել, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսդրությամբ վարույթի մասնակիցները բաժանվում են հետևյալ խմբերի՝ 1) դատարան, 2) քրեական վարույթի հանրային մասնակիցներ, 3) քրեական վարույթի մասնավոր մասնակիցներ, 4) քրեական վարույթին օժանդակող անձինք:

Քրեադատավարական նոր օրենսդրությունն անհրաժեշտ ու բավարար ուշադրություն է հատկացրել քրեական վարույթի մասնակիցների իրավական վիճակի կարգավորմանը: Այն բացթողումները կամ հակասությունները, որոնք առկա են եղել նախկին օրենսգրքում, հնարավորինս կարգավորվել են:

Քրեական դատավարության նոր օրենսգրքում առավել ընդգծված է հանցագործությունից տուժած անձի իրավական վիճակի կարգավորումը, ինչը տրամաբանական է և բխում է քրեական վարույթի խնդիրներից, այսինքն՝ ապահովել հանցանքից տուժած անձանց իրավունքների պաշտպանությունը: Տարիներ շարունակ դատավարական գրականության մեջ չկա միասնական մոտեցում տուժողի հասկացության վերաբերյալ, ինչը վկայում է օրենսդրության մեջ վարույթի նշված սուբյեկտի իրավական վիճակի կարգավորման խնդրահարույց լինելու մասին: Շատ դատավարագետներ այն կարծիքին էին, որ քրեական դատավարության օրենսգրքում տեղ գտած բնորոշումը նյութաիրավական բնույթ ունի: Անհրաժեշտ է նշել, որ առաջին անգամ հանցագործությունից տուժած անձի բնորոշմանը հանդիպում ենք ՀՀ քրեական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 3-րդ կետում, ըստ որի՝ «Հանցագործությունից տուժած՝ անձ, կազմակերպություն, հասարակություն կամ պետություն, որի իրավունքներին, ազատություններին կամ օրինական շահերին վնաս է պատճառվել հանցագործությամբ կամ կարող էր պատճառվել, եթե հանցագործությունն ավարտվեր՝ անկախ դատավարական կարգով տուժող ձանաչելու հանգամանքից»: Իհարկե պետք է նշել, որ ինչպես նյութական, այնպես էլ դատավարական օրենսդրության մեջ «տուժած» կամ «տուժող» հասկացություններին տրված բնորոշումները բավականին մոտ են. ուղղակի նյութաիրավական առունձով անձը տուժածի կարգավիճակ

¹ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 239-րդ հոդված, մաս 3-րդ:

ծեռք է բերում իր նկատմամբ հանցավոր ոտնձգություն կատարելու պահից, անկախ այն բանից՝ տուժող ճանաչվե՞լ է, թե՞ ոչ: Դատավարական առումով «տուժող» հասկացության համար բնորոշիչ է ոչ միայն հանցավոր արարքով վնաս պատճառված լինելու հանգամանքը, այլև տուժող ճանաչելու մասին որոշման կայացումը:

Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում հանդիպում ենք տուժողի նոր բնորոշման, որն էապես տարբերվում է ՀՀ քրեական դատավարության նախկին օրենսգրքից: Ըստ ՀՀ քր. դատ. օր-ի 6-րդ հոդվածի 26-րդ կետի՝ «Տուժող՝ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, պետություն, համայնք կամ միջազգային կազմակերպություն, որի վերաբերյալ բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ ենթադրյալ հանցանքով նրան պատճառվել է վնաս կամ կարող էր պատճառվել՝ ենթադրյալ հանցանքն ավարտին հասցնելու դեպքում»: Նշված բնորոշմամբ նախ ընդարձակվեց տուժող ճանաչելու ենթակա սուբյեկտների շրջանակը. եթե նախկինում միայն ֆիզիկական և իրավաբանական անձն էր, ապա գործող կարգավորմամբ այդպիսին կարող են լինել նաև պետությունը, համայնքը, ինչպես նաև միջազգային կազմակերպությունը: Սա նշանակում է, որ այլևս խնդիր չի առաջանում, թե նշված սուբյեկտներին ենթադրյալ հանցանքով վնաս հասցնելու դեպքում ում պետք է ճանաչել տուժող: Պետք է համաձայնվել Վ.Պ. Բոժևի այն մոտեցման հետ, որ հանցագործությունից տուժած անձնաց իրավունքների պաշտպանության համար կարևոր է պարզել, թե ով պետք է ճանաչվի տուժող, երբ պետք է ճանաչվի և ինչպիսի սվյալների հիման վրա¹:

Ի տարբերություն քրեական դատավարության նախկին օրենսգրքի՝ գործող քրեադատավարական օրենսդրությունը նախատեսում է դատավարական ձևի տարբերակում. եթե քրեական դատավարության նախկին օրենսգրքով բոլոր քրեական գործերով նախաքննություն կատարելը պարտադիր էր, ապա գործող օրենսդրությամբ մասնավոր մեղադրանքի գործերով մինչդատական վարույթ չի իրականացվում: Նշված կարգավորմամբ ոչ միայն փոխվում է մասնավոր մեղադրանքի գործերով վարույթի իրականացման դատավարական ձևը, այլև տուժողի վիճակը: Վերջինս դատարանում ստանձնում է մեղադրանքի պաշտպանության գործառնույթ, այսինքն՝ հանցավոր արարքի արդյունքում խախտված իրավունքների պաշտպանության ամբողջ բեռը մնում է տուժողի, այն է՝ մասնավոր մեղադրողի վրա: Սա է դատավարական ձևի ամբողջ առանձնահատկությունը: Իհարկե մասնավոր մեղադրողի համար առանց դատախազի դժվար է լինելու մրցակցային դատավարությունում ապացուցել ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի մեղավորությունը, քանի որ ապացույցներ ձեռք բերելու և այն դատարան ներկայացնելու պարտականությունը մնում է մասնավոր մեղադրողի վրա:

Մասնավոր մեղադրանքի կարգով քննվող հանցագործությունների շրջանակը նախատեսված է ՀՀ քրեական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածով: Քրեական օրենսդրությունից հետևում է, որ այդ հանցագործությունները մեծ վտանգ չեն ներկայացնում, իրենց էությանը ավելի շատ անձնական բնույթի են, և հանցագործությունից վնաս կրած անձի կամահայտությանն է թողնված քրեաիրավական ճանապարհով իր խախտված իրավունքների վերականգնման ընտրության իրավունքը:

Դատարան քրեական հայց ներկայացրած անձը մասնավոր մեղադրող է և իրականացնում է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 50-րդ և 52-րդ հոդվածներով, ինչպես նաև Օրենսգրքի 54-րդ գլխով նախատեսված իրավունքները և պարտականությունները: Մասնավոր մեղադրողը դատաքննության ընթացքում իրականացնում է բոլոր այն իրավունքները, որոնք անհրաժեշտ են ենթադրյալ հանցանք կատարած անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելու և իր

¹ Стів **Божьев В.П.** К вопросу об обеспечении потерпевшему доступу к правосудию // Уголовное право. 2003. №3. էջ 79:

խախտված իրավունքները վերականգնելու համար:

Նշված հանցագործությունից տուժած անձնաց իրավաչափ շահերի պաշտպանությունից ելնելով՝ քրեադատավարական օրենսդրությունը նախատեսում է նաև այլ երեշխիքներ, մասնավորապես՝ հանրային կարգով քրեական հետապնդում իրականացնելու, ինչպես նաև ենթադրյալ հանցանք կատարած անձանց հայտնաբերման համար մինչդատական վարույթ իրականացնելու հնարավորություն: Խոսքը հատկապես է այն դեպքերի մասին է, երբ հանցագործությունից տուժած անձինք ավելի խոցելի են կամ կախվածության մեջ են գտնվում իրենց նկատմամբ ենթադրյալ հանցանքը կատարած անձից: Այսպես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 11-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ անկախ քրեական հայց ներկայացնելուց կամ հետապնդումից հրաժարվելուց՝ դատախազն իրավասու է քրեական հետապնդում հարուցել հանրային կարգով 1) ընտանիքում բռնության հատկանիշներով հանցանքներով, 2) Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված հանցանքներով, եթե անձն իր անօգնական վիճակի կամ ենթադրյալ վնաս պատճառողից կախվածության մեջ լինելու փաստի ուժով չի կարող պաշտպանել իր իրավաչափ շահերը:

Նշված հանցանքներով տուժած անձանց իրավունքների պաշտպանության համար օրենսգրքով նախատեսված երաշխիքն այն է, որ եթե «Հաղորդումով փաստվող դեպքին, գործողությանը կամ անգործությանը կարող է տրվել միայն Հայաստանի Հանրապետության քրեական օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված որևէ արարքին համապատասխանելու նախնական իրավական գնահատական, ապա քրեական վարույթ նախաձեռնելու պարտականությունն առաջանում է միայն այն դեպքում, երբ տվյալ հաղորդումը ներկայացրել է ենթադրյալ հանցանքից տուժած անձը կամ նրա ներկայացուցիչը, և միաժամանակ նրան հայտնի չէ ենթադրյալ հանցանքը կատարած անձը»¹: Նշված դեպքերում հանցանքից տուժած անձը հանցագործության մասին հաղորդումը ներկայացնում է ոստիկանություն կամ նախաքննության մարմին:

Տուժողի իրավունքների պաշտպանությանն է միտված նաև ՀՀ քրեական օրենսգրքի 82-րդ հոդվածը, համաձայն որի՝ հանրային մեղադրանքի գործերով հնարավոր է տուժողի հետ հաշտության դեպքում հանցանք կատարած անձին ազատել քրեական պատասխանատվությունից: Ըստ քրեական օրենսդրության՝ հանցանք կատարած անձը տուժողի հետ հաշտվելու հիմքով կարող է ազատվել քրեական պատասխանատվությունից, եթե անձն առաջին անգամ է հանցանք կատարել, նրա կատարած արարքը ոչ մեծ կամ միջին ծանրության հանցանք է, և նրա ու տուժողի միջև առկա է հաշտության վերաբերյալ ինքնուրույն և ազատ կամարտահայտության վրա հիմնված փոխադարձ համաձայնություն, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ կատարված հանցանքում առկա են ընտանիքում բռնության հատկանիշներ:

ՀՀ քրեական գործող օրենսգիրքը, ի տարբերություն նախկինի, ընդլայնել է հաշտության հիմքով քրեական պատասխանատվությունից անձին ազատելու հնարավորությունների շրջանակը՝ մասնավորապես նախատեսելով դրա կիրառումը նաև միջին ծանրության հանցանքների դեպքում:

Տուժողի շահերի պաշտպանության նկատառումներից ելնելով՝ կարծում ենք, որ սխալ էր նոր օրենքից հանել այն կարևոր պայմաններից մեկը, որը վերաբերում էր պատճառված վնասի հատուցմանը կամ հարթմանը: Նշված պայմանն այն կարևոր երաշխիքներից էր, որը ապահովում է հանցանքից տուժած անձի իրավունքների և իրավաչափ շահերի պաշտպանությունը:

Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում որոշակի առանձնահատկություններ են նախատեսված տուժողի գույքային իրավունքների պաշտպանությամբ:

¹ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 173, մաս 3:

յան առումով: Պետք է նշել, որ քրեական դատավարության մասնակիցների շրջանակից հանվել է քաղաքացիական հայցվորը, և պատճառված վնասը հատուցելու վերաբերյալ գույքային հայցը ներկայացնում է տուժողը: Ի տաբերություն նախկին Օրենսգրքի՝ քրեադատավարական գործող օրենսդրությամբ տուժողը գույքային վնաս հատուցելու հայց կարող է ներկայացնել միայն դատարան, այսինքն՝ մինչդեռ տական վարույթում դա հնարավոր չէ:

Տուժողի իրավունքների և իրավաչափ շահերի պաշտպանությունից ելնելով՝ շատ կարևոր է այն հարցը, թե երբ պետք է անձին ճանաչել տուժող: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 50-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Տուժող ճանաչելու մասին որոշումը կայացնում է քննիչը կամ դատարանը»: Տուժողի իրավական վիճակին մվիրված հոդվածներից չի հետևում, թե երբ պետք է որոշում կայացվի տուժող ճանաչելու մասին: Քրեական դատավարության նախկին օրենսգրքի 182-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ «Եթե այդ պահին հայտնի է հանցագործությունից տուժած անձը, քրեական գործ հարուցելու հետ միաժամանակ այդ անձը ճանաչվում է տուժող, իսկ եթե հանցագործության մասին հաղորդման հետ միաժամանակ ներկայացված է քաղաքացիական հայց, այդ անձը նույն որոշմամբ ճանաչվում է նաև քաղաքացիական հայցվոր»: Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքով այդ հարցի կարգավորումը թողնված է վարույթն իրականացնող մարմնի հայեցողությանը: Իրականում պրակտիկայում շատ են այն դեպքերը, երբ հանցագործությունից տուժած անձի հաղորդման հիման վրա նախաձեռնվում է քրեական վարույթ, բայց արհեստականորեն նշված անձը չի ճանաչվում տուժող և արդյունքում տևական ժամանակ քրեական վարույթի ընթացքում զրկված է լինում իր դատավարական իրավունքներն իրականացնելու հնարավորությունից: Կարծում ենք, որ քրեական դատավարության օրենսգրքում պետք է նախատեսել դրույթ, որը կպարտավորեցնի վարույթն իրականացնող մարմնին համապատասխան փաստական տվյալների առկայության դեպքում անձին ճանաչել տուժող:

Մահացած տուժողի իրավունքների պաշտպանությունից ելնելով՝ տարիներ շարունակ դատավարական գրականության մեջ քննարկման առարկա էր այն հարցը, թե ինչպիսի դատավարական կարգավիճակ պետք է ունենա նրա մերձավոր ազգականը քրեական դատավարությանը մասնակցելիս: Նախկին օրենսգրքով նշված անձինք ճանաչվում էին տուժողի իրավահաջորդ և իրականացնում օրենքով նախատեսված իրավունքները: Նոր Օրենսգրքով վերացվեց իրավահաջորդության ինստիտուտը, և մահացած տուժողի մերձավոր ազգականը ճանաչվում է տուժող¹:

¹ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի հոդված 51:

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ПРАВ И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ ЖЕРТВ ПРЕСТУПЛЕНИЙ¹

Самвел Дилбандян

*Заведующий кафедрой уголовного процесса и криминалистики ЕرГУ,
доктор юридических наук, профессор*

Статья посвящена некоторым вопросам защиты прав потерпевших от преступлений в уголовном судопроизводстве. Новый Уголовно-процессуальный кодекс РА предусматривает ряд новаций в отношении правового статуса частных участников уголовного судопроизводства, в частности лиц, пострадавших от преступления, имеющих важное значение для эффективной реализации прав и законных интересов указанного субъекта.

В новом Уголовно-процессуальном кодексе особое внимание уделяется регулированию правового статуса лица, пострадавшего от преступления, что логично и вытекает из задач уголовного процесса, то есть на обеспечение защиты прав потерпевших от преступления. В юридической литературе на протяжении многих лет не существует единого подхода к понятию потерпевшего, что указывает на проблематичность регулирования правового статуса субъекта судопроизводства в законодательстве. Следует отметить, что определения понятия «пострадавший» или «потерпевший» как в материальном, так и в процессуальном законодательстве достаточно близки, просто с материальной и юридической точки зрения человек приобретает статус потерпевшего с момента совершения против него уголовного преступления независимо от того, признан он потерпевшим или нет. С точки зрения уголовного процесса понятие «потерпевший» характеризует не только факт причинения вреда преступным деянием, но и решение о признании потерпевшим.

¹ Статья было представлена на международной научно-практической конференции «Современный уголовный процесс: проблемы и тенденции развития», посвященной к 100-летию известного процессуалиста, основателя и первого зав. кафедрой уголовного процесса и криминалистики юридического факультета ЕГУ профессора А.М. Пивазяна (12 мая 2023г.).

SOME ISSUES OF PROTECTING THE RIGHTS AND LEGAL INTERESTS OF CRIME VICTIMS¹

Samvel Dilbandyan

*Head of the YSU Chair of Criminal Procedure and Criminalistics,
Doctor of Law, Professor*

The article is devoted to some issues of protection of the rights of victims of crimes in criminal proceedings. The New Criminal Procedure Code provides for a number of innovations in relation to the legal status of private participants in criminal proceedings, in particular, persons who have suffered from a crime, which are important for the effective implementation of the rights and legal interests of the specified subject.

In the new Criminal Procedure Code special attention is paid to the regulation of the legal status of a person who has suffered from a crime, which logically follows from the tasks of the criminal process, that is, to ensuring the protection of the rights of victims of a crime. . In the legal literature for many years, there is no single approach to the concept of the victim, which indicates the problematic nature of regulating the legal status of the subject of litigation in the legislation. It should be noted that the definitions of the concept of "victim" or "victim" both in material and procedural legislation are quite close, just from a material and legal point of view, a person acquires the status of a victim from the moment a criminal offense is committed against him, regardless of whether he is recognized as a victim. or not. From the judicial point of view, the term "victim" characterizes not only the fact of causing harm by a criminal act, but also the decision to recognize the victim.

Բանալի բառեր - քրեական վարույթ, տուժած, տուժող, քրեական վարույթի մասնավոր մասնակից, իրավաչափ շահ, մասնավոր մեղադրանք:

Ключевые слова: уголовное производство, пострадавший, потерпевший, частный участник уголовного процесса, законный интерес, частное обвинение.

Key words: criminal proceedings, victim, victim, private participant in the criminal process, legal interest, private accusation.

¹ The article was reported at the international scientific and practical conference entitled "Modern Criminal Procedure: Current Issues and Development Trends" dedicated to the 100th anniversary of the founder and the first head of YSU Chair of Criminal Procedure and Criminology, renowned litigator, professor Harutyun Mushegh Pivazyun (12 may 2023).